

УДК 373.24.091:364-784-055.52]:376-056.26/.34-053.2

DOI 10.32626/2413-2578.2024-23.204-213

Л. МОРОЗ

orcid.org/0000-0001-6087-1252

ОРГАНІЗАЦІЯ КОНСУЛЬТУВАННЯ БАТЬКІВ ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Відомості про автора: **МОРОЗ Людмила**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри логопедії Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, м. Суми, Україна. У колі наукових інтересів: психолого-педагогічний супровід дітей із порушеннями розвитку; корекція та розвиток рухових функцій в дітей із тяжкими порушеннями мовлення; проблеми професійної підготовки фахівців спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Contact: **MOROZ Liudmyla**, Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor, Logopedic Department of Sumy state pedagogical university named after A.S.Makarenko: Sumy, Ukraine. The scientific interests: the problem of psychological and pedagogical support for children with developmental disorders; correction and development of motor functions in children with severe speech impairment; the problem of professional training of special teachers.

Мороз Л. Організація консультування батьків дітей із порушенням психофізичного розвитку в закладі дошкільної освіти. У статті визначено, що співпраця з батьками дітей із порушенням психофізичного розвитку стала ключовим чинником успішності інклюзивного освітнього процесу в дошкільному закладі. Така позиція виводить на якісно новий рівень значення сімейного виховання і підвищує вимоги щодо участі батьків у освітньому процесі.

Автор зазначає, що підхід до роботи з батьками дітей має бути індивідуальним, визначатись потребами кожної сім'ї та залежати від конкретної ситуації. Найефективнішими формами роботи з урахуванням диференційованого підходу та педагогічної деонтології визначено індивідуальні консультації: консультації-діалоги; консультативно-навчальні теоретичні заняття; практичні заняття. Консультації-діалоги у статті розглядаються як спосіб двосторонньої взаємодії, головною метою якої є налагодження індивідуального

контакту, створення комфортної атмосфери між батьками і фахівцем, забезпечення впевненості в конфіденційності.

Автором обґрунтовано, що належна теоретична і практична підготовленість батьків дітей із порушенням психофізичного розвитку створить можливість для рівноправної участі у складанні індивідуальних корекційно-розвивальних програм, визначенні їх пріоритетних напрямків, дасть змогу об'єктивно оцінювати їх результативність та забезпечувати ефективну реалізацію.

Ключові слова: консультування, порушення психофізичного розвитку, заклад дошкільної освіти, батьки.

Moroz L. Organization of parents counseling of children with impaired psychophysical development in a preschool education institution. The article notes that cooperation with parents of children with psychophysical development disorders has become a key successful factor of the inclusive educational process in a preschool institution. This position brings the importance of family education to a qualitatively new level and increases the requirements for parents' participation in the educational process.

The article emphasizes that the creation of an inclusive educational environment is impossible without the establishment of partnership relations, therefore it is important to conduct a constant dialogue with the family in order to: understand the parents' position and priorities; learn about parents' expectations from cooperation; to assess parents' desire and opportunities to participate in the inclusive educational process. Partnership with parents will help them feel competent and confident in their abilities, will help them better cope with the difficulties associated with raising a child. It is important to remember that working with children's parents is an ongoing process that requires patience, understanding and cooperation.

The author notes that the approach to work with parents of children should be individual, determined by the needs of each family and depend on the specific situation. Individual consultations are defined as the most effective forms of work, taking into account a differentiated approach and pedagogical deontology: consultations-dialogues; consultative and educational theoretical classes; practical training.

Consultations-dialogues in the article are considered as a method of two-way interaction, the main purpose of which is to establish individual contact, create a comfortable atmosphere between parents and a specialist, and ensure confidence in confidentiality.

The author emphasizes that the full participation of parents of children with impaired psychophysical development in the corrective and developmental process depends on the level of their theoretical and practical

preparation and pedagogical skills. And offers organization of individual advisory-educational and advisory-practical classes.

The author claims that proper parents' theoretical and practical preparation of children with impaired psychophysical development will create an opportunity for equal participation in drawing up individual corrective and developmental programs, determining their priority directions, will make it possible to objectively evaluate their effectiveness and ensure effective implementation.

Key words: counseling, children with impaired psychophysical development, preschool education institution, parents.

Постановка проблеми. Демократичні процеси та зміни у нашому суспільстві свого часу спричинили реформування всієї системи освіти в Україні, включаючи й спеціальну освіту. Впровадження демократичних принципів, втілення в життя прогресивних ідей та поглядів на освіту дітей із порушеннями психофізичного розвитку (ППФР) зумовлюють продовження неухильного та масштабного впровадження інклюзивної освіти на всіх рівнях освітньої системи. Зважаючи на особливості української освітньої системи з потужною дошкільною ланкою, що суттєво відрізняється від освітніх систем країн-піонерів інклюзивної освіти, дошкільні навчальні заклади стали першим щаблем, де виникли потреби у якісному «включенні» дітей з особливими потребами в освітній процес. Необхідною умовою цього процесу є налагодження ефективної співпраці з батьками таких дітей [4, с. 75].

Гуманістична парадигма освіти, найяскравішим прикладом якої є інклюзивна освіта, передбачає впровадження в освітній процес сімейно-центрованого підходу. Цей підхід дає можливість сім'ям та батькам дітей із ППФР бути повноцінними та активними учасниками освітнього процесу. Але, з одного боку, полісуб'єктність розширює права та можливості сімей дітей з ППФР. З іншого боку, це також збільшує їх відповідальність. Для успішної реалізації цього підходу важливо налагодити партнерські відносини з усіма учасниками команди супроводу в закладі дошкільної освіти [1, 2, 3, 8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція цілеспрямованої співпраці закладів освіти з сім'ями, які виховують дітей із ППФР закладено напрацюваннями В. Андрущенко, В. Бондаря, Т. Дегтяренко, В. Засенка, А. Колупаєвої, С. Миронової, М. Ярмаченка тощо. Науково-теоретичне висвітлення проблеми психолого-педагогічного супроводу сімей, що виховують дітей із ППФР представлено публікаціями З. Борисенко, С. Булахової, О. Галян,

В. Кротенко, Г. Мішиної, А. Обухівської, І. Омельченко, О. Прокопенко, Г. Соколової, Л. Шипшиної та ін. Теоретичні питання і практичні напрацювання щодо логопедичного супроводу – у доробках В. Кисличенко, С. Коноплястої, І. Кравцової, А. Кравченка, Л. Мороз, Л. Стахової, Т. Хомик та ін. Питання оптимізації взаємодії освітніх закладів різних типів і рівнів з батьками дітей в інклюзивному процесі порушуються у роботах О. Гаяш, О. Коган, Т. Коломоєць, Н. Компанець, Ю. Лянного, Л. Мороз. Науковці та практики одноставні – існує необхідність постійного вдосконалення такої співпраці як важливої передумови гармонійного розвитку дитини з ППФР та покращення надання колекційної допомоги.

Таким чином, питання консультування батьків дітей із порушенням психофізичного розвитку є надзвичайно актуальним і своєчасним для сучасного етапу розвитку інклюзивної освіти та потребує подальшого науково-практичного опрацювання.

Мета статті полягає у представленні особливостей організації консультування батьків дітей із порушенням психофізичного розвитку в закладі дошкільної освіти.

Дослідження реалізовано науково-практичним центром кафедри логопедії Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка у співпраці з закладами дошкільної освіти м. Суми. Воно є частиною науково-дослідної теми кафедри «Створення корекційно-розвивального середовища для осіб з особливими потребами» (державний реєстраційний номер 0123U100660).

Виклад основного матеріалу дослідження. Вплив сім'ї на розвиток особистості дитини важко переоцінити. Сім'я – це не просто осередок любові та підтримки, а й перша школа життя для дитини. З раннього віку вона набуває там знань, умінь та навичок, необхідних для успішної соціалізації. Під керівництвом батьків дитина формує ціннісні орієнтири, вчиться взаємодіяти з іншими людьми, розуміти та приймати правила суспільства. Батьки закладають основи для майбутнього успіху дитини, допомагаючи їй розвинути свої можливості і стати повноцінним членом суспільства [4, с. 179].

Сучасна модернізація освіти дітей із ППФР неможлива без активної участі батьків. Співпраця з батьками дітей з ППФР стала ключовим чинником успішності інклюзивного освітнього процесу в дошкільному закладі. Така позиція виводить на якісно новий рівень значення сімейного виховання і підвищує вимоги щодо участі батьків у освітньому процесі. Тож, важливо залучати батьків до виховання та навчання дітей із ППФР, а також давати їм можливість нести

відповідальність за цей процес.

Створення інклюзивного освітнього середовища неможливе без налагодження партнерських стосунків між усіма його учасниками. Це ключове завдання, яке потребує постійних зусиль від усіх учасників [1, с. 61]. Керівник дошкільної установи відіграє ключову роль у налагодженні партнерських стосунків між учасниками команди психолого-педагогічного супроводу та батьками дітей. Саме від його професійних здібностей та особистісних якостей залежить створення сприятливого середовища для навчання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Тому важливо вести постійний діалог з сім'єю, щоб:

- зрозуміти позицію та пріоритети батьків;
- дізнатися про очікування батьків від співпраці;
- оцінити бажання та можливості батьків брати участь у інклюзивному освітньому процесі.

Важливо підкреслити, що оптимістичний настрій батьків дітей із ППФР має велике значення. Їхня впевненість у своїх силах і можливостях часто стає визначальною для успішного навчання та розвитку дитини.

Підхід до роботи з батьками дітей із ППФР має бути індивідуальним. Це пов'язано з різним рівнем готовності батьків до співпраці. З нашого досвіду зауважимо, що найефективнішими формами роботи з урахуванням диференційованого підходу та педагогічної деонтології є індивідуальні консультації. А саме:

- консультації-діалоги (спілкування з акцентом на емоційному зв'язку та розумінні потреб батьків);
- консультативно-навчальні теоретичні заняття (надання знань про ППФР, особливості розвитку та виховання таких дітей);
- практичні заняття (розвиток практичних навичок роботи з дитиною, оволодіння методами корекційної роботи).

Важливо підкреслити, що вибір форми роботи залежить від конкретної ситуації та потреб кожної сім'ї. Слід уникати узагальнень та стереотипів. Кожна сім'я, де є дитина з ППФР, унікальна. Партнерство з батьками допоможе їм відчувати себе компетентними та впевненими у своїх силах, допоможе їм краще справлятися з труднощами, пов'язаними з вихованням дитини з ППФР. Важливо пам'ятати, що робота з батьками дітей з ППФР – це постійний процес, який потребує терпіння, розуміння та співпраці.

На початку роботи з командою супроводу деякі батьки дітей із ППФР не готові до повного та відвертого спілкування. Причини цього

можуть бути різними:

- недовіра до фахівців;
- страх осуду;
- небажання ділитися особистою інформацією;
- не вміння чітко сформулювати свої запити і очікування.

Все це може істотно ускладнювати роботу команди супроводу, тому дуже важливо налагодити довірчі стосунки з батьками, створити атмосферу емоційної безпеки, роз'яснити батькам важливість їхньої участі у процесі супроводу, запропонувати їм різні форми роботи, з яких вони зможуть обрати найкомфортнішу.

Тільки за умови відкритого та щирого спілкування команди супроводу та батьків можна досягти значних результатів у роботі з дитиною. Для профілактики приховування інформації батьками ми пропонуємо проводити для них індивідуальні консультації-діалоги (на постійній основі та за потребою) з відповідними фахівцями команди супроводу.

Консультації-діалоги ми розглядаємо як спосіб двосторонньої взаємодії, головною метою якої є налагодження індивідуального контакту, створення комфортної атмосфери між батьками і фахівцем, забезпечення впевненості в конфіденційності. Батькам необхідно донести, що для ефективності корекційно-розвивального процесу фахівцям (логопеду, вчителю-дефектологу, психологу, фахівцю з фізичної реабілітації тощо) просто необхідно знати:

- медичні дані (особливості вагітності, пологів, післяпологового стану дитини; негативна спадковість, наявні захворювання і особливості їх протікання, поточний стан дитини тощо);
- діагностично-лікувальні дані (результати обстежень дитини, рекомендації та застереження невролога, психіатра, отоларинголога, окуліста, ортопеда тощо; поточне лікування, застосування медикаментозної терапії тощо);
- показники розвитку дитини в ранньому віці (особливості розвитку мовлення, сенсомоторного розвитку, спілкування, гри тощо);
- наявність і результативність попереднього досвіду, поточної роботи з фахівцями (програми раннього втручання, АВА-терапія, сенсомоторна корекція, Floortime тощо).

Актуальні показники обстеження дитини з ППФР доповнені об'єктивною інформацією від батьків є необхідною передумовою не лише для розробки індивідуальної траєкторії корекційно-розвивального маршруту, але й істотно підвищують його

результативність.

Важливо зазначити, що повноцінна участь батьків дітей із ППФР у корекційно-розвивальному процесі залежить від рівня їхньої теоретичної, практичної підготовленості та педагогічного хисту [2, 5, 7]. Багаторічні спостереження і практичний досвід показують, що наявність зацікавленості і великого бажання не достатньо, у більшості батьків немає необхідної підготовленості [5, 7]. Частина батьків об'єктивно оцінюють свою підготовленість та готові розвиватись у цьому напрямі. Інша ж частина, навпаки – переоцінюють свою підготовленість, намагаються втручатись та нав'язувати своє бачення корекційно-розвивального процесу. Проте, детальніший розгляд ситуації здебільшого виявляє поверхневність, фрагментарність знань, отриманих, переважно, з соціальних мереж, інтернет-ресурсів тощо. Тому для покращення обізнаності батьків дітей із ППФР ми пропонуємо розпочати з індивідуальних, а в подальшому проводити групові консультативно-навчальні заняття для реалізації наступних завдань:

- поширювати інформацію про позитивний досвід інклюзивної освіти;
- покращувати розуміння ролі сім'ї у корекційно-розвивальному процесі;
- формувати цілісне уявлення про конкретне порушення психофізичного розвитку, об'єктивне і ґрунтовне розуміння проблем своєї дитини;
- інформувати про актуальні та перспективні можливості дитини, зокрема про «сильні сторони», можливі труднощі, перепони та недоліки;
- допомагати у оптимізації домашнього середовища для кращого розвитку дитини;
- інформувати про організацію щоденної рутини, дозвілля та всіх сфер життєдіяльності дитини.

Також, на нашу думку, особливої уваги заслуговує проблема проведення батьками корекційно-розвивальної роботи з дитиною в домашніх умовах [5, 7, 8]. Особливо гостро це питання постало в умовах воєнного стану та найбільш актуальним є для закладів дошкільної освіти в прикордонних громадах, а також наближених до зони бойових дій. Адже через безпекову ситуацію на цих територіях заклади дошкільної освіти не можуть повноцінно працювати і діти не отримують належної фахової допомоги.

Досить поширеною є ситуація, коли батьки навіть з належною

теоретичною підготовленістю не можуть повноцінно проводити корекційно-розвивальну роботу вдома. Вони відчувають невпевненість, у них виникають труднощі, що по'язані з браком спеціальних умінь і досвіду, це перешкоджає якісно займатись з дитиною вдома. Такі ситуації потребують своєчасного виявлення, постійного контролю та надання фахової допомоги [2, 5, 7].

Практична підготовка - це важливий інструмент, який може допомогти батькам дітей із ППФР досягти кращих результатів у корекційно-розвивальному процесі. Наш багаторічний досвід переконує, що батьки дітей із ППФР можуть істотно покращити результати корекційно-розвивального процесу, якщо правильно організувати їх практичну підготовку та сформувати у них необхідні навички для самостійної реалізації індивідуальних завдань в домашніх умовах [5, с. 262].

Для підвищення практичної спроможності батьків дітей із ППФР ми пропонуємо організувати індивідуальні консультативно-практичні заняття для вирішення наступних завдань:

- навчати дотримуватись особливостей організації корекційно-розвивальної роботи з дітьми в домашніх умовах;
- формувати необхідні вміння самостійно виконувати корекційно-розвивальні завдання;
- формувати необхідні вміння оптимізації життєвого простору дитини, організації адекватних форм дозвілля та відпочинку.

Крім того, ефективність самостійного проведення корекційно-розвивальних вправ з дитиною залежить від:

- уміння самостійно правильно виконати та продемонструвати вправи дитині;
- уміння організувати та провести з дитиною виконання всіх прав та завдань;
- уміння виявити помилки у дитини та виправити їх при виконанні будь-якої вправи.

Ми переконані, що належна теоретична і практична підготовленість батьків дітей із ППФР створить можливість для рівноправної участі у складанні індивідуальних корекційно-розвивальних програм, визначенні їх пріоритетних напрямків, дасть змогу об'єктивно оцінювати їх результативність та забезпечувати ефективну реалізацію.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, сучасне життя ставить перед нами нові виклики в питаннях освіти дітей із ППФР. Сьогодні участь батьків в корекційно-розвивальному процесі

не просто рекомендується, а й є необхідною умовою його успішності. Запропоновані нами підходи щодо організації консультування батьків дітей із ППФР в умовах дошкільного закладу освіти дають можливість досягти порозуміння, налагодити продуктивну співпрацю між усіма партнерами для досягнення спільної мети – успіху дитини.

Цілком зрозуміло, висвітлені нами погляди на проблему організації консультативної взаємодії між фахівцями дошкільної установи і батьками дітей не вичерпують усіх можливих підходів до її розв'язання. Зокрема, існує потреба більш ґрунтовно розробляти індивідуальні форми організації взаємодії фахівців з батьками, важливо напрацьовувати досвід в забезпеченні групових та масових форм участі батьків дітей із ППФР у буденній рутині закладу дошкільної освіти, а також оптимізувати їх взаємодію з батьками не інклюзивних дітей.

Бібліографія

1. Гаяш, О.В. (2019). Співпраця закладу освіти з батьками дітей з особливими освітніми потребами як умова реалізації ідей інклюзії. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова (корекційна педагогіка та психологія). Збірник наукових праць. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 38, 60-66. **2. Коган, О.В., Манукян, О.А., Мирошніченко, О.І.** (2021). Практика взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі. Методичний посібник. Лисичанськ: ТОВ «ФОКСПРИНТ». **3. Коломоєць, Т.Г.** (2019). Взаємодія фахівців і батьків дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти. Збірник наукових праць. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки), 14, 115-125. **4. Компанець Н.М., Луценко, І.В., Коваль, Л.В.** (2018). Організаційно-методичний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах ДНЗ. Навчально-методичний посібник. Київ: Видавнича група «Атопол». **5. Мороз, Л.В., Лянной, Ю.О.** (2008). Оптимізація співпраці спеціальних навчально-виховних закладів з батьками молодших школярів із ДЦП. Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка, 55 (2), 259-263. **6. Мороз, Л.В., Москаленко, Л.М.** (2020). Інклюзія в контексті гуманізації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Гуманізація – найкоротший шлях до особистості: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної майстерні. Кременчук: Методичний кабінет, 75-76. **7. Мороз, Л.В., Рудих, А.Б.** (2019). Супровід розвитку усного мовлення в дітей передшкільного віку зі зниженим слухом в умовах сімейного виховання. Збірник наукових

праць. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки), 13, 176-186. **8. Мороз, Л., Стахова, Л., Кравченко, І. (2019).** Логопедичний супровід як складова комплексного супроводу дітей із порушенням мовлення. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 8, 401-411.

References

1. Gayash, O.V. (2019). Cooperation of the educational institution with the parents of children with special educational needs as a condition for the implementation of the ideas of inclusion. Scientific journal of the NPU named after M.P. Drahomanova (correctional pedagogy and psychology). Collection of scientific works. Kyiv: NPU named after M. P. Drahomanov, 38, 60-66. **2. Kogan, O.V., Manukyan, O.A., Myroshnychenko, O.I. (2021).** Practice of interaction with parents of children with special educational needs in an inclusive space. Methodical manual. Lysychansk: FOXPRINT LLC. **3. Kolomoets, T.G. (2019).** Interaction of specialists and parents of children with special educational needs in the conditions of inclusive education. Collection of scientific works. Actual issues of correctional education (pedagogical sciences), 14, 115-125. **4. Kompanets N.M., Lutsenko, I.V., Koval, L.V. (2018).** Organizational and methodical support of a child with special educational needs in the conditions of a special educational institution. Educational and methodological manual. Kyiv: Atopol Publishing Group. **5. Moroz, L.V., Liannoi, Y.O. (2008).** Optimizing cooperation of special educational institutions with parents of younger schoolchildren with cerebral palsy. Bulletin of Chernihiv State Pedagogical University named after T.G. Shevchenko, 55 (2), 259-263. **6. Moroz, L.V., Moskalenko, L.M. (2020).** Inclusion in the context of humanizing the educational process in preschool education institutions. Humanization is the shortest path to personality: materials of the II All-Ukrainian scientific and practical workshop. Kremenchuk: Methodical Cabinet, 75-76. **7. Moroz, L.V., Rudykh, A.B. (2019).** Support for the development of oral speech in preschool children with reduced hearing in the conditions of family upbringing. Collection of scientific works. Actual issues of correctional education (pedagogical sciences), 13, 176-186. **8. Moroz, L., Stakhova, L., Kravchenko, I. (2019).** Speech therapy support as a component of comprehensive support for children with speech disorders. Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies, 8, 401-411.

Стаття отримана 11.03.2024 р.